

Осоговски манастир

„Св. Йоаким“

По време на византийското владичество отшелничеството придобива голяма популярност в югозападните български земи. В края на XI и началото на XII век най-известни монаси-отшелници по тези места станали Гаврил Лесновски, Прохор Пчински и Йоаким Осоговски, които се смятали за последователи на св. Иван Рилски. В резултат на тяхната отшелническа дейност възникнали няколко манастира в този регион – Осоговски, Лесновски и Пчински. В този брой на сп. „Българи“ ще ви разкажем за Осоговския манастир. Макар днес да се намира в пределите на Република Македония (близо до град Крива Паланка), светата обител представлява част от българското културно-историческо наследство и българската история.

КОЙ Е СВ. ЙОАКИМ ОСОГОВСКИ?

Йоаким Осоговски е български отшелник, живял в края на XI в. и началото на XII век. Не е известно родното му място, знае се само, че идва от западните български земи. В житието му пише, че когато отишъл да се помоли в семейната църква на местния болярин, го помолил да му посочи подходящо място за монашеско уединение. Боляринът го завел до близката пещера край

река Сарандопорска (Крива река), която се намирала в Осоговската планина. Според житието на светеца той умира през 1105 г., а няколко ловци го погребали пред неговата пещера.

След 50 години един свещеник от с. Осмидол в Овчеполския край на име Тодор се заселва по тези места. Една нощ светецът му се явява насън и му заповядва да изрови от земята мощите му. Свещеникът не само изпълнява заръката, но построява в негова чест малка църква, близо до селището Крива Паланка. В тази църква той полага мощите на светеца. Скоро след това свещеникът издига в близост до храма жилищни сгради, привлича монаси и се обявява за игумен, приемайки монашеското име Теофан. Така се полагат основите на Осоговския манастир „Св. Йоаким“, известен още като Са-

рандопорски. Патронният празник на светата обител е на 16 август.

МАНАСТИРЪТ ПРЕЗ СРЕДНОВЕКОВИЕТО И ВЪЗРАЖДАНЕТО

В средата на XII век култът към светеца става много популярен, а манастирът се превръща в огнище на българщината в района. Знае се, че българският цар Калоян (1197–1207) е посещавал светата обител. През втората половина на XIII век днешните западни български земи и районът около Крива паланка стават част от сръбската държава, затова манастирът попада под сръбско църковно влияние. В един летопис от началото на XVI век се казва, че по инициатива на сръбския крал Стефан II Милутин (1282–1321) е изградена църква, посветена на Св. Йоаким Осоговски. Знае се също

така, че неговият наследник Стефан Дечански (1321–1331) посещава светата обител преди битката срещу българския цар Михаил Шишман при Велбъжд (дн. Кюстендил), за да се помоли на гроба на св. Йоаким Осоговски. През 1393 г. местният владетел в Северна Македония Константин Драгаш пренася от Търново в Осоговския манастир мощите на Св. Иларион Мъгленски.

Сведения за историята на манастира през следващите два века липсват. Знае се, че през втората половина на XV век в него се развива активна културна дейност, която е толерирана даже от турските султани. Самият султан Мехмед II го посещава по време на военен поход към Босна. Изглежда, че през втората половина на XVI век манастирът на няколко пъти е бил разрушаван от османските турци и отново възстановяван. Според запазени от тази епоха документи монасите се обърнали към Дубровнишката република да им отпусне финансова помощ. В резултат те получили от Дубровнишкия съвет 20 жълтици „милостиня на българския манастир Св. Йоаким“.

През 1585 г. при едно земетресение част от манастирските сгради били разрушени. Тъй като били необходими големи финансови средства за възстановяването му, монашеското братство изпратило игумена на манастира Гервасий, кюстендилския митрополит Висарион и йеромонах Стефан от Билинския манастир в Русия, за да потърсят помощ от тогавашния руски цар. По това време Русия е единствената свободна славянска и православна държава и затова не само българите, но и другите балкански народи са търсели нейното покровителство. Местното население също събира значителна сума за възстановяването на манастира. Знае се, че през XVII век светата обител не само била обновена, но се превръща в голям и прочут духовен център. За замогването и разрастването на манастира споменават редица пътешественици. Например в края на XVII век турският пътешественик Евлия Челеби описва манастира като „стар, голям и цветущ, а гостите се посрещат с големи почести“. През XVIII–XIX век монасите на

манастира подпомагат българската съпротива срещу османците, давайки подслон на много хайдути и четници. Затова той отново е разорен от турците. Изчезват мощите на Св. Йоаким. Едва през XIX век заможни жители на Крива паланка възстановяват манастирските сгради. През 1847 г. с помощта на хаджи Стефан Младенов започва изграждането на Голямата манастирска църква. Тя е завършена само за четири години от майстора на Дебърската школа Андрей Дамянов и осветена през 1851 г.

МАНАСТИРСКИЯТ КОМПЛЕКС

В манастирския комплекс се намират два храма. По-малкият, „Рождество на Богородица“ е изграден

във формата на вписан кръст. В него се пазят две забележителни икони, изографисвани от Христо Димитров – основоположника на Самоковската иконописна школа. В притвора ѝ има аязмо със светена вода. По-големият храм представлява голяма каменна църква, която се състои от 12 купола. Стенописите са дело на зографа Димитър Антонов, а иконописци са Аврам Дичев и Мирон Илиев от Дебърската школа. В голямата църква се съхраняват мощите на св. Йоаким Осоговски. Те са затворени в каменен саркофаг южно от централния вход на храма в западната му страна.

Д-р Красимира Мархалева

